

Права інвалідів в українському законодавстві

Які особи за законодавством України визнаються інвалідами?

Відповідно до чинного законодавства інвалідом визнається особа зі стійким розладом функцій організму, що при взаємодії із зовнішнім середовищем може призводити до обмеження її життєдіяльності, внаслідок чого держава зобов'язана створити умови для реалізації нею прав нарівні з іншими громадянами та забезпечити її соціальний захист.

Таким особам залежно від ступеня втрати здоров'я, медико-соціальною експертною комісією встановлюється одна із трьох груп інвалідності: перша, друга та третя.

Раз на один - три роки, з метою визначення стану здоров'я, ефективності проведених реабілітаційних заходів і ступеня соціальної адаптації інвалідів з нестійкими, оборотними змінами та порушеннями функцій організму, проводиться їх повторний огляд.

Повторний огляд інвалідів та осіб, інвалідність яких встановлено без зазначення строку проведення повторного огляду, проводиться раніше встановленого строку у разі настання змін у стані здоров'я і працездатності за заявою такого інваліда чи інших заінтересованих осіб або за рішенням суду чи прокуратури.

Група інвалідності встановлюється особам, що звертаються для встановлення інвалідності, без зазначення строку повторного огляду, якщо у них наявні вроджені вади розумового чи фізичного розвитку, анатомічні дефекти, стійкі необоротні морфологічні зміни та розлади функцій органів і систем організму, встановлено неефективність реабілітаційних заходів, неможливість відновлення соціальної адаптації, несприятливий прогноз відновлення працездатності з урахуванням реальних соціально-економічних обставин у місці проживання інваліда, а також встановлюється інвалідам, у яких строк переогляду настає після досягнення ними пенсійного віку, який встановлений статтею 26 Закону України "Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування".

Забороняється дискримінація за ознакою інвалідності.

Що означає захист інвалідів державою?

Однією із складових діяльності держави щодо забезпечення прав і можливостей інвалідів нарівні з іншими громадянами є соціальний захист інвалідів, який виражається шляхом надання пенсії, державної допомоги, компенсаційних та інших виплат, пільг, соціальних послуг, здійсненні реабілітаційних заходів, встановленні опіки (піклування) або забезпеченні стороннього догляду.

Для забезпечення прав і можливостей інвалідів для участі в суспільному житті нарівні з іншими громадянами державою створюються правові, економічні, політичні, соціальні, психологічні та інші умови, які полягають у:

✓ виявленні, усуненні перепон і бар'єрів, що перешкоджають забезпеченню прав і задоволенню потреб інвалідів, у тому числі щодо доступу ними до об'єктів громадського та цивільного призначення, благоустрою, транспортної інфраструктури, транспорту, дорожнього сервісу, інформації та зв'язку, а також до освіти, праці,

культури, фізичної культури і спорту (з урахуванням індивідуальних можливостей, здібностей та інтересів інвалідів);

- ✓ охороні здоров'я;
- ✓ соціальному захисті;
- ✓ забезпеченні виконання індивідуальної програми реабілітації інвалідів;
- ✓ наданні пристосованого житла;
- ✓ сприянні громадській діяльності.

В галузі здобуття освіти, особам з інвалідністю гарантується:

✓ здобуття дошкільної та шкільної освіти у загальних або спеціальних навчальних закладах;

✓ обдаровані діти-інваліди мають право безоплатно навчатися музиці, образотворчому, художньо-прикладному мистецтву у загальних або спеціальних позашкільних навчальних закладах;

✓ зарахування поза конкурсом

- до вищих навчальних закладів I - IV рівнів акредитації, якщо вступні іспити складено з позитивним результатом, дітей-інвалідів та інвалідів першої і другої груп, яким не протипоказане навчання за обраною спеціальністю;

- до професійно-технічних навчальних закладів - дітей-інвалідів та інвалідів, яким не протипоказане навчання за обраною професією (спеціальністю) та спеціалізацією;

За інших рівних умов перевагу на зарахування до вищезазначених навчальних закладів мають інваліди та діти з малозабезпечених сімей, у яких:

і батько і матір є інвалідами;

один з батьків - інвалід, а інший помер;

одинокі матір, яка є інвалідом;

батько - інвалід, який виховує дитину без матері.

✓ право брати участь у конкурсі для вступу у ВНЗ за результатами зовнішнього незалежного оцінювання або за результатами вступних екзаменів з конкурсних предметів за власним вибором – мають інваліди I та II груп, діти-інваліди (при вступі у ВНЗ 2014 році);

✓ використання у навчальному процесі спеціальних засобів: жестової мови, засобів забезпечення ефективної комунікації інвалідів зору, тощо;

✓ після закінчення навчання інвалідам надається право вибрати місце роботи з наявних варіантів або за їх бажанням право працевлаштуватися самостійно.

Навчальні заклади зобов'язані надавати освітні послуги інвалідам нарівні з іншими громадянами, у тому числі шляхом створення належного кадрового, матеріально-технічного забезпечення та забезпечення розумного пристосування, що враховує індивідуальні потреби інваліда.

Гарантії щодо працевлаштування осіб з інвалідністю:

✓ відповідно до статті 17 Закону України «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні» від 21 березня 1991 року № 875-ХІІ роботодавці за рахунок коштів Фонду соціального захисту інвалідів або за власний рахунок за рішенням місцевої ради, у разі необхідності, створюють спеціальні робочі місця для працевлаштування

інвалідів, та з цією метою адаптовують основне і додаткове обладнання, технічне оснащення і пристосування тощо з урахуванням обмежених можливостей інваліда;

✓ інвалідам, які не мають змоги працювати на підприємствах, державна служба зайнятості сприяє у працевлаштуванні з умовою про виконання ними роботи вдома;

✓ інвалідам, які отримали трудове каліцтво або професійне захворювання та які проходять професійну реабілітацію, якщо з моменту встановлення інвалідності минуло не більше року, виплачується середній заробіток, отримуваний ними за попереднім місцем роботи, та нараховується пенсія по інвалідності протягом строку, передбаченого програмою;

✓ для підприємств, установ, організацій устанавлюється норматив робочих місць для працевлаштування інвалідів у розмірі 4% середньооблікової чисельності працівників за рік, якщо працівників від 8 до 25 осіб, - надається 1 робоче місце. Контроль за дотриманням нормативів працевлаштування здійснює Фонд Соціального захисту інвалідів, який, також, наділений правом проводити перевірки організацій за заявам, скаргами громадян щодо дотримання ними трудових прав інвалідів;

✓ при прийманні інваліда на роботу, забороняється встановлювати для нього випробувальний термін.

Охорона праці осіб з інвалідністю гарантується:

✓ не допускається звільнення інвалідів з ініціативи власника або уповноваженого ним органу, крім випадків повної ліквідації підприємства, установи, організації, коли допускається звільнення з обов'язковим працевлаштуванням;

✓ підприємства, які використовують працю інвалідів, зобов'язані створювати для них умови праці з урахуванням рекомендацій медико-соціальної експертної комісії та індивідуальних програм реабілітації, вживати додаткових заходів безпеки праці, які відповідають специфічним особливостям цієї категорії працівників;

✓ у випадках, передбачених законодавством, роботодавець зобов'язаний організувати навчання, перекваліфікацію і працевлаштування інвалідів відповідно до медичних рекомендацій;

✓ залучення інвалідів до надурочних робіт і робіт у нічний час можливе лише за їх згодою та за умови, що це не суперечить медичним показанням;

✓ при скороченні чисельності або штату працівників інваліди при рівній з іншими працівниками продуктивності праці й кваліфікації мають переважне право залишитися на роботі;

✓ інвалідам I і II груп надається щорічна основна відпустка тривалістю 30 календарних днів, а інвалідам III групи – тривалістю 26 календарних днів;

✓ у перший рік роботи на підприємстві інвалід має право на одержання щорічної відпустки повної тривалості в зручній для нього час до закінчення шестимісячного терміну безперервної роботи;

✓ крім щорічної основної відпустки, інваліду надається додаткова відпустка без збереження заробітної плати (за бажанням). Тривалість такої відпустки не може перевищувати: для інвалідів I і II груп - 60 календарних днів, для інвалідів III групи - 30 календарних днів.

Гарантії забезпечення умов безперешкодного доступу інвалідів до соціальної інфраструктури:

- ✓ на об'єктах фізичного оточення і транспорті повинні розміщуватись знаки, що застосовуються в міжнародній практиці для позначення їх доступності для інвалідів;
- ✓ на об'єктах фізичного оточення інформація, що оприлюднюється, повинна дублюватись рельєфним літерно-цифровим або рельєфно-крапковим шрифтом (шрифт Брайля);
- ✓ нумерація поверхів, кабінетів на об'єктах фізичного оточення наноситься рельєфним літерно-цифровим шрифтом;
- ✓ будівництво і реконструкція об'єктів фізичного оточення, у тому числі житлових будинків, здійснюється із пристосуванням для використання їх інвалідами;
- ✓ під'їзди, сходові площадки будинків, в яких мешкають інваліди, за рахунок органів місцевого самоврядування, підприємств, установ і організацій, у віданні яких знаходиться житловий фонд, мають бути обладнані спеціальними засобами і пристосуваннями відповідно до індивідуальної програми реабілітації, а також телефонним зв'язком;
- ✓ транспортні засоби загального користування (залізничний, морський, річковий, автомобільний, авіаційний, міський електротранспорт, в тому числі метрополітен), що виготовляються в Україні або ввозяться на митну територію України, мають бути пристосовані для користування інвалідами з вадами зору, слуху та з ураженнями опорно-рухового апарату, а також передбачати можливість встановлення зовнішніх звукових інформаторів номера і кінцевих зупинок маршруту, текстових та звукових систем у салоні для оголошення зупинок;
- ✓ інваліди та сім'ї, в яких є діти-інваліди, мають переважне право на поліпшення житлових умов;
- ✓ на майданчиках для паркування автомобілів не менше 10 % місць від загальної кількості повинні виділятися для безоплатного паркування автомобілів інвалідів з ураженням опорно-рухового апарату. Такі місця позначаються дорожніми знаками та розміткою;
- ✓ органи місцевого самоврядування забезпечують виділення земельних ділянок інвалідам із захворюваннями опорно-рухового апарату поблизу місця їх проживання під будівництво гаражів для автомобілів з ручним керуванням.
- ✓ інваліди I та II груп мають право на позачергове і пільгове встановлення квартирних телефонів за кошти Фонду соціального захисту інвалідів. Інвалідам I, II груп і сім'ям, у складі яких є два або більше інвалідів, оплата послуг електрозв'язку за місцеві телефонні розмови з квартирних телефонів за почасовим (похвилинним, посеkundним) обліком їх тривалості встановлюється тільки за їх згодою;
- ✓ місцеві органи виконавчої влади зобов'язані забезпечувати інвалідам необхідні умови для вільного доступу і користування культурно-видовищними закладами і спортивними спорудами, для занять фізкультурою і спортом, а також забезпечувати надання спеціального спортивного інвентаря.

Матеріальне, соціально-побутове та медичне забезпечення осіб з інвалідністю:

- ✓ за рахунок коштів Фонду соціального захисту інвалідів здійснюються грошові виплати (пенсії, допомоги, одноразові виплати) інвалідам, здійснюється

забезпечення медикаментами, технічними засобами, включаючи друковані видання із спеціальним шрифтом, звукопідсилюючою апаратурою та аналізаторами;

✓ інвалідам на підставі індивідуальної програми реабілітації надається безоплатно або на пільгових умовах технічні та інші засоби реабілітації (сурдотехнічні засоби, засоби для пересування, протезні вироби, мобільні телефони для письмового спілкування тощо), вироби медичного призначення (індивідуальні пристрої, протези очей, щелеп, зубів, окуляри, слухові та голосоутворювальні апарати, ендопротези, сечо- та калоприймачі тощо), а за наявності відповідного медичного висновку - автомобілі;

✓ діти-інваліди за наявності медичних показань мають право на безоплатне отримання санаторно-курортних путівок;

✓ інваліди, діти-інваліди, які отримують пенсію, що не перевищує мінімального розміру пенсії або розміру державної допомоги у разі амбулаторного лікування мають право на безоплатне придбання лікарських засобів за рецептами лікарів;

✓ інваліди I і II груп мають право при амбулаторному лікуванні на придбання лікарських засобів за рецептами лікарів з оплатою 50 % їх вартості;

✓ інваліди I і II груп мають право на позачергове обслуговування в касах міського та міжміського транспорту, а також у всіх установах та організаціях, які надають будь-які послуги населенню. Інформація про право на позачергове обслуговування має бути розташована на видному місці;

✓ інваліди, діти-інваліди та особи, які супроводжують інвалідів I групи або дітей-інвалідів (не більше однієї особи), мають право на безплатний проїзд у пасажирському міському транспорті (крім метрополітену і таксі), а також у транспорті приміського сполучення;

✓ діти-інваліди та інваліди I і II груп по зору і з ураженням опорно-рухового апарату мають право на безплатний проїзд у метро;

Не допускається звуження змісту та обсягу права інваліда на пільговий проїзд транспортом.

Інвалід може відмовитися від певного виду соціальної допомоги, якщо вона не повною мірою відповідає його потребам. У такому разі інвалід вправі вирішувати питання про забезпечення себе конкретним видом допомоги самостійно за рахунок власних коштів з урахуванням компенсації вартості аналогічного виду соціальної допомоги, що подається державним органом.

Право інвалідів на пенсію.

В Україні інвалідам передбачені пенсії, які нараховуються у двох випадках:

✓ трудове каліцтво або професійне захворювання;

✓ загальне захворювання.

У разі, якщо інвалідність настала внаслідок загального захворювання, і наслідком якої є повна або часткова втрата працездатності, пенсія по інвалідності призначається за наявності страхового стажу, необхідного для її призначення (згідно Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» № 1058-IV від 09.07.2003 р.).

У разі якщо інвалідність настала в період проходження строкової військової служби, то пенсія по інвалідності призначається особі незалежно від наявності у неї страхового стажу.

Пенсія по інвалідності, залежно від групи інвалідності, призначається в таких розмірах:

- ✓ Інвалідам I групи — 100 % від розміру пенсії, яка призначається за віком;
- ✓ Інвалідам II групи — 90 % від розміру пенсії, яка призначається за віком;
- ✓ Інвалідам III групи — 50 % від розміру пенсії, яка призначається за віком.

На відміну від пенсій за віком, пенсії з інвалідності призначаються на час інвалідності, встановленої органами, які здійснюють медико-соціальну експертизу.

Інваліди також мають право на пенсію у зв'язку з втратою годувальника.

Така пенсія призначається непрацездатним членам сім'ї померлого годувальника, які були на його утриманні, за наявності в годувальника на день смерті страхового стажу, який був би необхідний йому для призначення пенсії по III групі інвалідності, а в разі смерті пенсіонера або осіб, зазначених у частині другій статті 32 Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування», - незалежно від тривалості страхового стажу.

До таких членів сім'ї, у тому числі належать:

чоловік (дружина), батько, мати, якщо вони є інвалідами;

діти старші 18 років, якщо вони стали інвалідами до досягнення цього віку.

До членів сім'ї, які вважаються такими, що були на утриманні померлого годувальника, відносяться вищезазначені особи, якщо вони:

1) були на повному утриманні померлого годувальника;

2) одержували від померлого годувальника допомогу, що була для них постійним і основним джерелом засобів до існування.

Члени сім'ї померлого годувальника, для яких його допомога була постійним і основним джерелом засобів до існування, але які й самі одержували пенсію, мають право, за бажанням, перейти на пенсію у зв'язку з втратою годувальника.

Якщо інвалід з дитинства або дитина-інвалід має право на пенсію у зв'язку з втратою годувальника і державну соціальну допомогу відповідно до Закону України «Про державну соціальну допомогу інвалідам з дитинства та дітям-інвалідам», ці виплати призначаються одночасно.

Соціальна допомога інвалідам з дитинства і дітям-інвалідам віком до 18 років.

Чинним законодавством України гарантується право на державну соціальну допомогу інвалідів з дитинства і дітей-інвалідів віком до 18 років.

Державна соціальна допомога призначається у таких розмірах:

✓ інвалідам з дитинства I групи - 100 % прожиткового мінімуму для осіб, які втратили працездатність;

✓ інвалідам з дитинства II групи - 80 % прожиткового мінімуму для осіб, які втратили працездатність;

✓ інвалідам з дитинства III групи - 60 % прожиткового мінімуму для осіб, які втратили працездатність;

✓ на дітей-інвалідів віком до 18 років - 70 % прожиткового мінімуму для осіб, які втратили працездатність.

Надбавка на догляд за ними надається:

✓ інвалідам I групи підгрупа А – 75% (прожиткового мінімуму для непрацездатних);

- ✓ інвалідам I групи підгрупа Б – 50% (прожиткового мінімуму для непрацездатних);
- ✓ інвалідам II та III групи – 15% (прожиткового мінімуму для непрацездатних);
- ✓ дітям-інвалідам до 18 років підгрупа А – 100% (прожиткового мінімуму для дітей відповідного віку);
- ✓ дітям-інвалідам до 18 років підгрупа Б – 50% (прожиткового мінімуму для дітей відповідного віку).

Інвалідам з дитинства та дітям-інвалідам, які мають одночасно право на таку державну соціальну допомогу, на пенсію та на державну соціальну допомогу згідно із Законом України "Про державну соціальну допомогу особам, які не мають права на пенсію, та інвалідам", призначається за вибором інвалідів з дитинства (законних представників інвалідів з дитинства, визнаних недієздатними, та дітей-інвалідів) державна соціальна допомога відповідно до Закону України «Про державну соціальну допомогу інвалідам з дитинства та дітям-інвалідам» або пенсія чи державна соціальна допомога згідно із Законом України "Про державну соціальну допомогу особам, які не мають права на пенсію, та інвалідам". При цьому якщо інвалід з дитинства або дитина-інвалід має право на пенсію у зв'язку з втратою годувальника і державну соціальну допомогу відповідно до цього Закону, ці виплати призначаються одночасно.

Якщо особа:

- ✓ визнана інвалідом;
 - ✓ не одержує пенсію або соціальні виплати, що призначаються для відшкодування шкоди, заподіяної ушкодженням здоров'я на виробництві;
 - ✓ є малозабезпеченою (крім інваліда I групи, середньомісячний сукупний дохід якого не перевищує 115 % прожиткового мінімуму для осіб, які втратили працездатність);
 - ✓ є інвалідом I групи, середньомісячний сукупний дохід якого не перевищує 115 % прожиткового мінімуму для осіб, які втратили працездатність;
 - ✓ постійно проживає на території України,
- ➡ то вона має право на державну соціальну допомогу у випадках передбачених Законом України «Про державну соціальну допомогу особам, які не мають права на пенсію, та інвалідам».

Розмір такої державної соціальної допомоги встановлюється виходячи з розміру прожиткового мінімуму для осіб, які втратили працездатність:

- ✓ інвалідам I групи, жінкам, яким присвоєно звання "Мати-героїня", - 100 %;
- ✓ інвалідам II групи - 80 %;
- ✓ інвалідам III групи - 60 %.